

OBRAZOVANJE I KADROVI U FUNKCIJI TRŽIŠTA I UBRZANOG EKONOMSKOG RAZVOJA

EDUCATION AND HUMAN RESOURCES AS A FUNCTION OF THE MARKET AND THE RAPID ECONOMIK DEVELOPMENT

Sadik Bahtić,
Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju, Bosna i Hercegovina

Namik Čolaković,
Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju, Bosna i Hercegovina

Amra Babić,
načelnica Općine Visoko

SAŽETAK

U ovom radu će biti riječi o obrazovanju, kadrovima, tržištu, nedostacima i kakvo obrazovanje nam treba, da nam kadrovi budu po mjeri tržišta u cilju ubrzanog i održivog ekonomskog razvoja. Kod nas u BiH nedostaci u obrazovanju su prisutni na svim nivoima, a što se vidi u lošem stanju i konkurentnosti naše privrede, te neusklađenosti ponude i tražnje radne snage u pogledu potreba tržišta. Vlade na svim nivoima treba da donesu zakone i mjere, te daju podršku obrazovanju kako bi dobili kadrove po mjeri tržišta, i tako doprinjele ubrzanom ekonomskom razvoju. Ulaganje u obrazovanje je najisplativija investicija, svakog društva, svake države, jer ekonomski rast i ekonomski razvoj ne ovise samo od tehnološke modernizacije i novca, već i od nivoa i kvaliteta obrazovanja. Ljudski resurs je bogatstvo jednog društva, jedne države, a znanje je moć i najveće bogatstvo svakog pojedinca. Obrazovanje mora biti usklađeno sa tržištem rada, te fleksibilno kako bi se brzo moglo prilagođavati potrebama tog tržišta. Upravo to je predmet analize ovog rada. Cilj rada je da prikazemo nedostatke u obrazovanju, te damo odgovor kakvo obrazovanje nam treba da dobijemo

kadrove po mjeri tržišta, kako bi naše firme dobile kvalitetne kadrove, uspješno poslovale i bile konkurentne na svjetskom tržištu.

Ključne riječi: obrazovanje, kadrovi, tržište rada, znanje, ekonomski razvoj.

Keywords: education, human resources, labor market, knowledge, economic development.

ABSTRACT

This paper will address the issues of education, human resources market failures and what kind of education, we need that our staff be tailored for the market, in order to rapid and sustainable economic development. With us In Bosnia and Herzegovina gaps in education are present at all levels which is reflected in poor condition and competitiveness of our economy, and a mismatch between supply and labor force in terms of the needs markets. Government at all levels need to adopt laws and measures in order to get quality staff to measure market and thus contributing to accelerated economic development. Investing in education is the

most profitable investment of every society, every country for economic growth and economic development since independence only technological modernization and money, but the level and quality education. Human resource is the wealth of society a country and knowledge is power, and the greatest wealth of any individual. Education must be aligned with the labor market and flexible, in order to quickly adapt to the needs of this paper is to labor. The goal show deficiencies in education and give the answer, what kind of education we need to get staff to measure the market so that our company has received quality staff successfully operated and be competitive on the world market.

UVOD

Obrazovanje i znanje su temelj, baza, fundament svega ostalog i glavni faktor za ubrzanje i održivi ekonomski razvoj. S toga ekonomski rast, ekonomski razvoj i porast životnog standarda ne ovisi samo od novca i tehnološke modernizacije već od nivoa i kvaliteta obrazovanja. Moderne ekonomije svoj uspjeh grade isključivo na kvalitetnim kadrovima, obrazovanom menadžmentu, dobro obučenoj radnoj snazi, tako da kod njih proces obrazovanja i usavršavanja zaposlenih i menadžera je stalan proces. Ključni faktor ekonomskog razvoja svakog društva, svake države je planiranje kadrova i njihovo obrazovanje. S toga se ulaganje u obrazovanje ne bi smjelo tretirati kao vid potrošnje, već kao ulaganje u investiciju, u proširenu reprodukciju, ulaganje u razvoj, prosperitet itd. Bosna i Hercegovina mora posvetiti veću pažnju u obrazovanju i kroz zakone na svim nivoima sistemski riješiti finansiranje i osiguranje standarda obrazovnim institucijama u skladu s našim mogućnostima i potrebama. Mi još nismo suštinski izvršili reformu obrazovanja.

Trebamo rasteretiti nastavni plan i program osnovnog i srednjeg obrazovanja i njegovog

usklađivanje sa Evropskim i svjetskim standardima. Kad je u pitanju visoko obrazovanje moramo naše programe i planove uskladiti s potrebama tržišta rada. Kad su u pitanju mladi opredjelimo se za takvo obrazovanje koje će djecu i omladinu obrazovati da kreativno misle, kritički rasuđuju i djeluju. Obrazovan čovjek, dobar menadžer su osnovne poluge razvoja moćnih ekonomija zemalja zapadne Evrope i Amerike.

Primjer :

Imamo dvije firme jednu iz Bosne i Hercegovine i jednu iz Amerike. Firme proizvode isti proizvod i imaju ist broj uposlenih-100 radnika. Firma iz Amerike ime duplo veću proizvodnju, izvozi 5 puta više od firme iz BiH i postiže 3 puta veću cijenu od naše firme – zašto?

Odgovor je jednostavan-zbog obrazovanog menadžmenta i dobro obučenih radnika.

-Menadžer iz Amerike je obrazovan i govori više stranih jezika, za razliku od menadžera iz BiH koji u većini nisu obrazovani, a neki ne znaju dobro ni bosanski.

- Firma iz Amerike puno ulaže u edukaciju menadžmenta i radnika, obrazovanje, marketing, reklamu, promociju i prisutna je na svim svjetskim sajmovima, dok naš direktor smatra da je to neopravdano ulaganje.

- Dizajn i pakovanje kod firme iz Amerike je luksuzno, s čim se postiže visoka cijena.

- S aspekta produktivnosti, ekonomičnosti i rentabilnosti u firmi iz Amerike uposleno je 5 radnika u administraciji, a kod nas u BiH 30, što opterećuje cijenu koštanja-prodajnu cijenu i nismo konkurentni na svjetskom tržištu.

Iz ovog primjera se vidi kolika je važnost dobrog menadžera i kvalitetnog obrazovanja u uspješnom poslovanju firmi, koje su glavni nosilac ekonomskog rasta i ekonomskog razvoja svake države. Bosna i Hercegovina s ovakvim obrazovanjem i odnosom države prema

njemu nemože imati stabilan ekonomski rast i nemože stvoriti samoodrživu ekonomiju.

KADROVI I ZNANJE

Znanje je moć i najveće bogatstvo svakog pojedinca. U eri treće naučno-tehnološke revolucije, sve više se uvažava saznanje da uspješnost firmi ne ovisi samo od novca i tehnološke modernizacije, već i od nivoa obrazovanja i od uključivanje nauke u tehnološke i ekonomske procese. U uslovima sadašnjeg dinamičkog naučno-tehnološkog procesa, posebno se postavljaju veliki zahtjevi prema kvalitetu ljudskog resursa kao glavnog izvora bogatstva jednog društva. Moderne ekonomije i moderna privreda traže obrazovane i sposobne menadžere, dobro obučenu i prilagodljivu radnu snagu, tako da obrazovanje i usavršavanje zaposlenih i menadžera, predstavlja nerazdvojni dio svake uspješne razvojne politike. Planiranje kadrova i njihovo obrazovanje predstavlja ključno pitanje svake države-svakog društva i zbog toga se ulaganje u kadrove ne bi smjelo tretirati kao vid potrošnje, već kao vid ulaganja u proširenu reprodukciju-ulaganje u budućnost.

Opstanak i razvoj moderne privrede pretpostavlja kao nužan uslov prisustvo i aktivnosti sve većeg broja visoko obrazovanih ljudi. Potreba za više znanja i vještina, kao uslov za uspješno djelovanje u poslovnom životu, uslovlila je promjene u sferi menadžmenta. Promjene menadžment funkcije ispoljavaju se kao promjene u pravcu sve većeg učešća aktivnosti kreativnog inovativnog karaktera. Pomjeranje težišta ka kreativnosti i inovativnosti, zahtijeva sve veći fond znanja koje je potrebno za uspješno obavljanje djelatnosti menadžmenta, odnosno kako bi bili osposobljeni da upravljaju sopstvenom budućnošću, umjesto da budu žrtve okolnosti. Obrazovan čovjek u savremenom društvu svjestan je činjenice da što više uči

i obrazuje se, njegovo saznanje o problemima koji su neriješeni, njegovo sokratorsko znanje o neznanju, postaje sve detaljnije i preciznije. U međusobnim odnosima moći i znanja određuje se karakter svakog vremena. Znanje je moć i vrlina, dok se u savremenom svijetu vrijednost istine dokazuje silom. U prošlosti znanje je bilo upućeno na moć, ali nije bilo identično sa njom. Napredak nauke i sticanje sve većeg znanja u sve užim oblastima, doprinio je efikasnijoj brizi za djelove, ali uz zanemarivanje i čak, odbacivanje brige o cjelini. Pokušaj zamjene mudrosti za egzaktnost, svodenje nauke na tehniku, samo još jednom pokazuje da ni moderna vremena nisu lišena slabosti. Zbir sofističkih partikularnih znanja, tj. samodovoljnost pojedinačnih vještina, danas se uzdižu kao epohalni trijumf stručnosti nad mudrošću. Napredak nauke unio je prekid u homogenost poimanja svijeta koja je zahvaljujući aristotelovskoj filozofiji sačuvalo kanoničku vrijednost za mnoge vijekove. Moderna nauka je dekonstruirala do tada jedinstvenu sliku svijeta, kao i autonomnost različitih oblasti života, a što je omogućilo pojavu različitih socijalnih grupa, koje slobodno stvaraju sopstvene sisteme vrijednosti, tako da moderni svijet ulazi u nesagledivi i nepredvidljivi svijet relativnosti u kreiranju novog društva.

POVEZANOST STRUČNOG OBRAZOVANJA I TRŽIŠTA RADA U BiH

Obrazovanje u BiH treba da omogućiti svakom pojedincu da razvije sistem znanja, vještine i kompetencije potrebne za doživotno učenje i lični razvoj, kao i lakšu zapošljivost i sprečavanje socijalne isključenosti. Ovaj cilj se može ostvariti povezivanjem stručnog obrazovanja sa ostalim vidovima obrazovanja u zemlji, radi približavanja stručnog obrazovanja tržištu rada. Nažalost, kod nas u BiH to nije tako i još uvijek obrazujemo kadrove za biroa za

zapošljavanje, a ne za potrebe tržišta rada. Jedan od razloga je i naš Dejtonski ustav koji je kantonima i entitetima prepustio nadležnosti u obrazovanju. U BiH postoji deklarativna uređenost o neophodnosti povezivanja stručnog obrazovanja i tržišta rada, ali u praksi je malo učinjeno na toj primjeni, što se vidi u teškom stanju naše privrede i njene konkurentnosti. Stručno obrazovanje u savremenim uslovima mora dati odgovor na brojne izazove, poput, uvođenja novih tehnologija, kontinuiran proces educiranja i razvoja ljudskih resursa, koji jedino mogu pokrenuti privredu, ekonomski rast, zapošljavanje itd. Ono mora biti povezano s individualnim potrebama svakog pojedinca, potrebama tržišta rada i društva u cjelini. Samo porast kvalitetnog obrazovanja, znanja i inovativnosti u društvu može ubrzati ekonomski razvoj, koji će omogućiti svakom pojedincu da može živjeti od svog rada.

Agencija za visoko obrazovanje pokušava da razvije mehanizme usklađivanja stručnog obrazovanja s tržištem rada, visokim obrazovanjem i drugim institucijama, direktno ili putem savjetodavnih i stručnih tijela. Veliki doprinos u tome daju i nevladine organizacije kao i korisnici fondova EU-e, koji iniciraju razvoj strukovnog obrazovanja u skladu sa politikama i pravilima EU-e. Kroz korištenje ovih sredstava i edukacija dobijaju se i dobre prakse koje jačaju naš obrazovni sistem. Da bi se smanjio jaz između obrazovanja i potreba tržišta rada, prioritet u obrazovnom sistemu se mora staviti na razvoj mehanizama i alata za njihovo povezivanje. Krajnji cilj je da obrazovni sistem u BiH bude u potrebi poslodavaca, tržišta rada i društva u cjelini. Standard zanimanja i standard kvalifikacija mora biti utvrđen na osnovu ispitanih potreba poslodavaca. Na taj način učenici i studenti sticali bi stručne spremne temeljene na potrebama poslodavaca-tržišta. Proces usklađivanja dalje mora biti podržan

razvijanjem profila sektora, koji će doprinjeti planiranju racionalne mreže obrazovnih programa. Profil sektora predstavlja dio metodologije potpune analize tržišta radne snage i sistema obrazovanja. Usklađivanje traži konstantnu i veliku saradnju s poslodavcima, čije su potrebe još uvijek neartikulisane, dok na tržištu rada postoji velik broj kadrova.

Dalji proces usklađivanja mora uzeti u obzir i sve veću zainteresovanost nezaposlenih za obrazovanje. Uspostavljanje bh. kvalifikacionog okvira je jedan od važnijih alata, koji će lakše da poveže dva sektora, sektor rada i sektor obrazovanja. Ako se ima u vidu da obrazovanje traje dugo i da ekonomiju opterećuje visokim troškovima, onda bi rješenje bilo u adekvatnom obrazovnom sistemu. Bosna i Hercegovina je zemlja u tranziciji, ekonomska situacija je loša, imamo velik broj nezaposlenih, a na drugoj strani opterećena je visokim troškovima školovanja, dok se lica zapošljavaju na poslovima koji su ispod njihovih kvalifikacija ili na tržištu rada ne postoje kadrovi čija su znanja dovoljna za obavljanje određenih poslova. U tom slučaju obrazovni sistem u BiH je neefikasan i nije u funkciji tržišta i privrede.

U BiH osnovni i najveći problem je nezaposlenost i siromaštvo, troškovi obrazovanja su veći ukoliko su kadrovi duže nezaposleni, usljed čega gube vještine i znanja koja su stekli u obrazovnom procesu, ili su pak prinuđeni na prekvalifikacije i doškolovanja kako bi imali šanse za posao i uključili se u proces rada. Postavlja se pitanje koji su glavni razlozi ovakvog stanja u BiH, tj. nepovezanosti između potreba tržišta rada i onoga što je obrazovni sistem ponudio.

Kao glavni razlozi se navode:

- proces tranzicije,
- nedostatak privatnih pružalaca usluga obrazovanja i obuke radne snage u utrživim znanjima i vještinama,

– te nedostatak jedinstvene strategije i politika vlada na svim nivoima u BiH. Kreatori politike obrazovanja i vlade na svim nivoima moraju saradivati i raditi tako da im potrebe tržišta rada budu ključni faktor prilikom definisanja i donošenja obrazovnih politika. Na taj način pokrenuli bi privredu i ekonomski razvoj, svi bi bili na dobitku, te bi se povećala iskoristivost društvenih resursa i konkurentnost ekonomije. Kod politike usklađivanja mora se voditi računa o nezaposlenima, ulaganjima i potrebi otvaranja novih radnih mjesta, a u skladu s trendovima u svijetu. To se posebno odnosi na naše kadrove koji se zapošljavaju u inostranim kompanijama koje rade i djeluju na našem području. Znači potrebe i usklađivanja se moraju vršiti u kontinuitetu i na nivou cijele države. BiH je mala država s malim tržištem i zato moramo imati jedinstven ekonomski prostor, gdje će svi pojedinci i firme imati pravo da rade, djeluju i stiču što veći profit, a što je u interesu svih. Ekonomija nepoznaje granice, njen glavni cilj je, uspješno poslovanje, produktivnost, suficit u budžetu, ekonomski rast i održiv ekonomski razvoj.

U obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine postoje legislative i strateški okvir na nivou države (Vijeće ministara BiH, 2010). Ključne politike se provode na entitenskim i kantonalnim ministarstvima obrazovanja i rada. Njihova povezanost i usklađenost sa strukturama za obrazovanje na nivou države je mala, a posebno na polju definisanja zajedničkih politika u obrazovanju. Veza između obrazovnog sistema i tržišta rada se ostvaruje tako što entitetski zavodi za zapošljavanje prave analize kretanja na tržištu rada koje se kasnije sumiraju i provode na entiteskom nivou. Ovi izvještaji se ne koriste prilikom kreiranja politike obrazovanja na državnom nivou, što nije dobro kako za poslodavce tako i za nezaposlene. Politika obrazovanja se definiše na osnovu procijenjenih potreba

poslodavaca i kretanja na tržištu rada. Međutim, potrebe poslodavaca su iznad kvalifikacionog profila radnika, tako da u slučaju zapošljavanja moraju uložiti dodatna sredstva kako bi ih uveli u radni proces. Problem kreiranja obrazovne politike je otežan zbog njene decentralizacije. To je posebno izraženo kod entiteta federacije, gdje se politika obrazovanja kreira na nivou kantona a politika razvoja tržišta na entitetskom nivou, a provodi na kantonalnom nivou.

U Bosni i Hercegovini u periodu 2005-2009 najveći dio donatorske pomoći bio je usmjeren u obrazovanje i tržište rada, reformi obrazovanja i tržišta rada, izradi politike i strategije zapošljavanja, te informatizaciji tržišta rada. U periodu 2010-2011 pomoć se, uglavnom, usmjeravala na zapošljavanje mladih i jačanje veza između obrazovnog sistema i tržišta rada.

Veliki pomoci su napravljeni kroz:

- Program razvoja mladih (finansiran od strane GTZ-Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit “GMBH (GTZ, 2010).
- Programe zapošljavanja i zadržavanja mladih u Bosni i Hercegovini (finansiran od strane Razvojnog programa Ujedinjenih nacija).
- Programe zapošljavanja i zadržavanja mladih u Bosni i Hercegovini (finansiran od strane Švicarske agencije za razvoj.

Budžet programa zapošljavanja i zadržavanja mladih u BiH finansiran od strane Razvojnog programa Ujedinjenih nacija iznosio je 6 miliona USD, a rok završetka programa predviđen je za 2012 godinu. Sredstvima ovog projekta otvoreno je 14 informativnih centara za pružanje informacija o mogućnostima zaposlenja i usmjeravanja obrazovanja prema potrebama opština koje su uključene u program, usklađivanje nastavnog programa osnovnih i srednjih škola sa potrebama tržišta rada i obezbjeđenje prakse za mlade ljude.

Ubrzanog i održivog ekonomskog razvoja nema bez kvalitetnog obrazovanja i jedinstvenog ekonomskog prostora. Na globalnom tržištu ima dovoljno resursa, sredstava i savremene tehnologije, ali je sve manje kadrova koji su obučeni i pripremljeni za rad i poslovanje na otvorenom tržištu. Zato neki ovaj vijek nazivaju „vijekom znanja“ u kojem će globalni pasoš „dobijati samo kvalitetni i inovativni kadrovi. I pored ovakve činjenice U Bosni i Hercegovini malo je učinjeno na reformi nastavnog programa, tako da se nastava većinom izvodi kao što je to bilo na početku prošlog vijeka. Postojeće obrazovanje zasniva se više na informacijama, a manje na istraživanjima i činjenicama, umjesto tinskog rada stimulise se pojedinačni rad, umjesto multimedijalnih lekcija primjenjuju se zastarjeli udžbenici itd. Moderno vrijeme i savremeni trendovi generišu nova zanimanja, koja traže potpuno novi način obuke. Obrazovni sistem nije prilagođen novim strukturama u društvu, kretanjima u svijetu i načinima na koji se danas stižu znanja.

Bosna i Hercegovina će se vrlo brzo suočiti sa porastom tražnje za radnicima osposobljenim za virtuelna zanimanja, tako da ćemo imati pojavu, da dok se na realnom tržištu rada bude bilježio rast nezaposlenosti, virtuelno tržište rada će vapiti za kadrovima.

ZAKLJUČAK

Bosna i Hercegovina ima šanse za ubrzani ekonomski razvoj ako u budućnosti bude puno više ulagala u obrazovanje i nauku, te obrazovne programe uskladila sa potrebama tržišta rada. Ključni problem je nezaposlenost i neadekvatan sistem obrazovanja, odnosno njegoa neusklađenost s tržištem rada. Vlada i njena tijela bi se trebali fokusirati na obuke prema potrebnim znanjima i vještinama, kao i na donošenju adekvatne strategije i politike obrazovanja na svim nivoima. Pažnja bi se

trebala posvetiti reviziji školskih planova i programa, kako bi se stečene vještine i znanja prilagodili zahtjevima tržišta. Jedinstvo, saradnja i povezivanje obrazovnih institucija s poslodavcima je nužno i potrebno u cilju pokretanja privrede, zapošljavanja, ubrzanog ekonomskog razvoja i progresa. Svijest mladih ljudi se treba mijenjati tako da, umjesto očekivanog radnog mjesta u javnoj upravi koje garantuje sigurnost i redovne plate, iniciraju projekte, postanu inovatori i pokretači formiranja firmi ili dio lanca velikih kompanija. Obrazovni sistem i studijski program trebaju biti u funkciji potreba tržišta rada i stvaranja dobrih ekonomskih rezultata. Budućnost traži kadrove koji će biti u stanju da upravljaju svjetskim ekonomijama na globalnom nivou, kao i malim preduzećima, a to znači koncept vječitog učenja i educiranja.

LITERATURA

- [1] Mihajlović B, Neophodnost definisanja nacionalne strategije razvoja, Ekonomski anali, Beograd, 2004 godina.
- [2] Tudor, G., Menadžerska učinkovitost 360, M.E.P.d.o.o. Zagreb, 2008 godina.
- [3] Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Tržište rada br.7. stručni časopis, Podgorica 2011 godina.
- [4] [http://www.mojtim.com/hr-clanci/Regrutacija_i_odabir_novih_radnika/Virteulni_sajam_zaposhljavanja-revolucionarno-nov-nacin-regrutacije/95\(14.04.12.\)](http://www.mojtim.com/hr-clanci/Regrutacija_i_odabir_novih_radnika/Virteulni_sajam_zaposhljavanja-revolucionarno-nov-nacin-regrutacije/95(14.04.12.))
- [5] [http://www.kakonaciposao.blogger.hr/post/cime-cemo-se-baviti-u-2030-godini/2918728.aspx\(15.04.12.\)](http://www.kakonaciposao.blogger.hr/post/cime-cemo-se-baviti-u-2030-godini/2918728.aspx(15.04.12.))
- [6] Vijeće/Savjet ministara BiH, Strategija zapošljavanja u BiH 2010-2014, 2010.
- [7] World Bank, Are Skills Constraining Growth in Bosnia and Herzegovina, 2009 godina.
- [8] Korjenić Omer, Tržište rada i cjeloživotno učenje, Most-časopis za

- obrazovanje i nauku, Mostar, 2007 godine.
- [9] Centar za politiku i upravljanje, Analiza politika u oblasti povezanosti obrazovnog sistema i tržišta rada u BiH, april 2011 godine.
- [10] GTZ "Mladi u svijet zanimanja" 2010 godina.
- [11] World Bank, Global Commodity Markets, 2000 godine.
- [12] Bankinger M i Kofman, Zaboravite pravila, Algoritam, 2005 godine.
- [13] The Economist magazin, London, 2001 godine.
- [14] Kovač Oskar, Konkurentnost i ekonomska politika, Međunarodni naučni skup, Megatrend Univerzitet, Beograd, 2005 godine.
- [15] Stipe Lovreta, Začević Bojan, Dragičević Miroslav, Preduslovi za efikasniji razvoj turizma, Ekonomski anali, Beograd 2005 godine.